Justitieutskottets betänkande

1980/81:32

om sänkt minimitid för fängelsestraff m. m. (prop. 1980/81:44 jämte motioner)

Propositionen m. m.

I proposition 1980/81:44 har regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad som anförs i det följande under rubriken Utskottet på s. 4.

I samband med propositionen behandlar utskottet de med anledning av propositionen väckta motionerna 1980/81:170 av tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson m. fl. (fp) och 1980/81:176 av Torsten Bengtson (c) samt de under den allmänna motionstiden väckta motionerna 1980/81:295 av Margareta Andrén (fp) och Elver Jonsson (fp), 1980/81:345 av Allan Ekström m. fl. (m), 1980/81:421 av Frida Berglund m. fl. (s), 1980/81:889 av Martin Olsson (c) och 1980/81:1569 av Torsten Bengtson m. fl. (c, m, fp). Motionsyrkandena redovisas på s. 4.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till
Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 26 kap. 1 § och 28 kap. 3 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
26 kap.	
1 §[1]	
Fängelse ådömes enligt vad för brottet är stadgat på viss tid, ej över tio år, eller på livstid. Fängelse på viss tid må ej understiga *en månad*. Vid ådömande enligt 28 kap. 3 § av	Fängelse ådömes enligt vad för brottet är stadgat på viss tid, ej över tio år, eller på livstid. Fängelse på viss tid må ej understiga *fjorton dagar*. Vid ådömande enligt 28 kap.

[1] Senaste lydelse 1979:680.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
fängelse i förening med skyddstillsyn gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad i nämnda lagrum stadgas.	3 § av fängelse i förening med skyddstillsyn gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad i nämnda lagrum stadgas.

Om fängelse såsom förvandlingsstraff för böter är särskilt stadgat.

28 kap.

3 §[1]

Om det av hänsyn till allmän laglydnad prövas oundgängligen erforderligt att skyddstillsyn förenas med frihetsberövande, må jämte skyddstillsyn dömas till fängelse i lägst *en* och högst tre månader.	Om det av hänsyn till allmän laglydnad prövas oundgängligen erforderligt att skyddstillsyn förenas med frihetsberövande, må jämte skyddstillsyn dömas till fängelse i lägst *fjorton dagar* och högst tre månader.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

2 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m.

Härigenom föreskrivs att 20 och 28 §§ lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	20 §[2]
För den som har börjat undergå fängelse på viss tid skall kriminalvårdsstyrelsen så snart det kan ske fastställa dagen för strafftidens slut. Överstiger strafftiden tre månader, skall styrelsen även ange den eller de dagar, som är av betydelse för tillämpning av bestämmelserna i brottsbalken om villkorlig frigivning, samt den strafftid som då återstår.	
	Kriminalvårdsstyrelsen får överlåta åt tjänstemän inom kriminalvården att meddela beslut enligt första stycket.
När ändring i beslutet påkallas av omständigheterna, skall anmälan därom göras till kriminalvårdsstyrelsen som har att förordna i ärendet.	*När omständigheterna ger anledning till det, får kriminalvårdsstyrelsen eller, enligt styrelsens bestämmande, tjänstemän inom kriminal-*

[1] Senaste lydelse 1979:680.
[2] Senaste lydelse 1979:692.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	vården ändra ett beslut enligt första stycket.
	Kriminalvårdsstyrelsen kan ändra vad en tjänsteman inom kriminalvården har beslutat med stöd av andra eller tredje stycket.
	28 §
Beslut enligt denna lag meddelas av kriminalvårdsstyrelsen.	*När inte annat är angivet meddelar kriminalvårdsstyrelsen de beslut som avses i denna lag.*
Styrelsens beslut länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.	*Beslut enligt lagen* länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

3 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 49 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	49 §[1]
Föreligger flera förseelser skall disciplinär bestraffning bestämmas gemensamt för samtliga förseelser.	
Genom upprepade förordnanden enligt 47 § andra stycket 2 får den tid som *icke* skall inräknas i verkställighetstiden ej överstiga *sammanlagt fyrtiofem dagar eller, beträffande den som undergår fängelse i högst fyra månader, sammanlagt femton dagar.*	Genom upprepade förordnanden enligt 47 § andra stycket 2 får den tid som *inte* skall inräknas i verkställighetstiden ej överstiga,
	1. beträffande den som undergår fängelse i högst en månad sammanlagt tio dagar,
	2. beträffande den som undergår fängelse i mer än en men högst fyra månader sammanlagt femton dagar samt
	3. beträffande den som undergår

[1] Senaste lydelse 1979:693.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	fängelse på längre tid än fyra månader sammanlagt fyrtiofem dagar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

Motionerna

I motion 1980/81:170 av tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson m. fl. (fp) hemställs att riksdagen beslutar att, i de fall där fängelse utdöms för rattfylleri, den minsta strafftiden även fortsättningsvis skall vara en månad.

I motion 1980/81:176 av Torsten Bengtson (c) hemställs att riksdagen beslutar att, i de fall där fängelse utdöms för rattfylleri, den minsta strafftiden även fortsättningsvis skall vara en månad.

I motion 1980/81:295 av Margareta Andrén (fp) och Elver Jonsson (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att en ändring görs i nuvarande trafikbrottslag innebärande att promillegränsen för rattonykterhet sänks till 0,3 promille och för rattfylleri till 1,0 promille.

I motion 1980/81:345 av Allan Ekström m. fl. (m) hemställs att riksdagen beslutar att 26 kap. 4 § första stycket brottsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse: Den som är under arton år må ej dömas till fängelse, med mindre särskilda skäl äro därtill.

I motion 1980/81:421 av Frida Berglund m. fl. (s) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla att fängelsestraffkommittén (Ju 1979:04) får i uppdrag att utreda frågan om sänkning av maximistraffet för rattfylleri.

I motion 1980/81:889 av Martin Olsson (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att under fängelsevistelse på grund av rattfylleri eller rattonykterhet information ges om alkoholens skadeverkningar och risker främst i samband med trafik.

I motion 1980/81:1569 av Torsten Bengtson m. fl. (c, m, fp) hemställs att riksdagen beslutar att sänka gränsen för rattonykterhet till 0,3 promille och gränsen för rattfylleri till 1,0 promille.

Utskottet

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att minimitiden för fängelse sänks från nuvarande en månad till 14 dagar. Avsikten är att öppna en möjlighet att nyansera straffmätningen beträffande sådana brott som nu normalt föranleder en månads fängelse. I propositionen understryks att det inte f. n. är tillrådligt att

låta ett fängelsestraff under en månad utgöra standardpåföljden för rattfylleri. I propositionen föreslås vidare att kriminalvårdsstyrelsen får möjlighet att delegera rätten att fatta beslut om beräkning av strafftid. Propositionen innehåller också ett förslag om ändring i mildrande riktning av reglerna om disciplinär bestraffning för dem som undergår fängelse i högst en månad.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1981.

Tillämpning av kortare strafftider

Allmänt

En utgångspunkt för förslaget att sänka minimitiden för fängelsestraffet är att frihetsstraffen enligt en numera allmän uppfattning har övervägande negativa effekter för dem som straffas. Utskottet delar denna uppfattning och anser också att det är värdefullt att en möjlighet öppnas att nyansera straffmätningen i fråga om den kategori brottstyper för vilka en månads fängelse vanligen utdöms. Utskottet godtar således förslaget att sänka minimitiden för fängelsestraffet. I anslutning härtill vill utskottet understryka att det som departementschefen uttalar i propositionen (s. 11) är väsentligt att sänkningen av minimitiden inte leder till att gärningar som i dag anses kunna sonas med böter eller kriminalvård i frihet i framtiden bestraffas med fängelse.

Departementschefen tar i propositionen upp frågan vid vilka typer av brott möjligheten att döma till kortare fängelsestraff än en månad kan bli aktuell. Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning att domstolarna inte bör bindas närmare i detta hänseende. Det finns dock skäl att något beröra denna möjlighet när det gäller rattfylleri. Utskottet återkommer härtill i det följande.

Rattfylleri

Enligt lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott (trafikbrottslagen) är straffet för rattfylleri fängelse i högst ett år eller, där omständigheterna är mildrande, böter, dock lägst 25 dagsböter (4 § 1 mom.).

Påföljdsbestämningen vid trafiknykterhetsbrott var innan brottsbalken (BrB) tillkom år 1965 relativt schablonmässig och onyanserad. Vid rattfylleri tillämpades av hänsyn till den allmänna laglydnaden i regel ovillkorliga frihetsstraff av en till två månaders längd, bortsett från flertalet fall av rattfylleri med moped, i vilka straffet vanligtvis ansågs kunna bestämmas till enbart böter – i genomsnitt 60 till 80 dagsböter. Denna påföljdspraxis gick tillbaka på lagstiftning år 1934 då fängelse infördes som normalstraff i straffsatserna för rattfylleri. Vid rattonykterhet tillämpades före BrB:s tillkomst huvudsakligen bötesstraff – i genomsnitt 50 till 70 dagsböter – men i

viss utsträckning förekom också korta fängelsestraff.

BrB:s ikraftträdande medförde i stort sett inte någon ändring i tidigare praxis. Högsta domstolens påföljdsval innebar alltjämt att påföljden för rattfylleri utan mildrande omständigheter normalt skulle vara fängelse. En viss uppmjukning skedde dock successivt, och huvudregeln frångicks i vissa fall där särskilda skäl ansågs tala för en påföljd som inte innebär frihetsberövande, närmast skyddstillsyn, eventuellt i förening med böter. Sådana skäl kunde t. ex. anses föreligga om det förelåg ett klart vårdbehov i förening med påtaglig risk för att frihetsberövande skulle medföra försvårad anpassning.

Under 1970-talet har man kunnat spåra en tendens till ökad anpassning i högsta domstolens val av påföljd för rattfylleri; i ökande utsträckning har hänsyn tagits till gärningens samband med den tilltalades personliga förhållanden, och större utrymme än tidigare har getts åt individualpreventiva och humanitära överväganden i påföljdsfrågan. Denna tendens kan i än högre grad märkas i underrätternas praxis, även om bedömningarna synes skifta mellan olika underrätter. Huvudprincipen för högsta domstolens val av påföljd för rattfylleri, där omständigheterna inte är mildrande, är att hänsynen till allmän laglydnad kräver att påföljd som inte innebär frihetsberövande tillämpas endast om särskilda skäl talar därför. Särskilt har härvidlag beaktats om den dömde påbörjat försök att återanpassa sig till ett ordnat liv och om det föreligger risk för att denna process försvåras om den dömde berövas friheten. Resonemang av denna typ har främst förts beträffande dem som varit allvarligt alkoholskadade. Annan påföljd än frihetsberövande har också valts med hänsyn till den dömdes dokumenterade svårighet att klara av ett frihetsberövande och också med hänsyn till den mindre trafikfara som brottet i det enskilda fallet har medfört (en utförlig redogörelse för högsta domstolens praxis finns i betänkandet JuU 1980/81:1 s. 6 f).

Enligt en ändring i trafikbrottslagen (prop. 1979/80:178, JuU 1, rskr 30; SFS 1980:976), som träder i kraft den 1 juli 1981, kan domstolarna, när de bestämmer påföljden för rattfylleri, ta hänsyn till körkortsåterkallelse till följd av brottet. Det gäller körkortsåterkallelser som medför hinder eller synnerlig svårighet för gärningsmannen i hans yrkes- eller näringsutövning.

Vid behandlingen av ärendet om denna ändring i trafikbrottslagen diskuterade justitieutskottet påföljden för rattfylleri. I sitt av riksdagen godkända betänkande uttalade utskottet att nuvarande praxis har fog för sig. Utskottet anförde också att det förhållandet att påföljden normalt bestäms till fängelse för rattfylleri har haft stor betydelse som avhållande faktor när det gäller bilkörning i samband med rattfylleri; uppfattningen att man måste hålla isär alkoholförtäring och bilkörning torde ha en fast förankring hos flertalet medborgare. I sammanhanget uttalade utskottet också att det är ett viktigt trafiksäkerhetsintresse att denna uppfattning vidmakthålls.

Beträffande tillämpningen av den nya regeln om körkortsåterkallelse underströk utskottet att avsikten inte var att frångå den nuvarande ordningen i vad den innebär att fängelse är normalpåföljden för rattfylleri. Det borde enligt utskottet inte komma i fråga att med stöd av den nya regeln avvika från gängse praxis och bestämma påföljden för rattfylleri till exempelvis skyddstillsyn eller villkorlig dom jämte böter annat än när den tilltalade för sitt arbete är så beroende av att kunna föra motordrivet fordon att ett beslut om återkallelse leder till hinder eller synnerlig svårighet för honom att fortsätta sitt arbete.

När fängelse ådöms för rattfylleri bestäms det i allmänhet till en månad.

I propositionen (s. 13) tar departementschefen upp frågan om att tillämpa fängelsestraff på tider under en månad för rattfylleri. Han anser att det f. n. inte är tillrådligt att låta ett fängelsestraff på 14 eller 21 dagar utgöra standardpåföljd för rattfylleri. Han uttalar vidare att det synes ligga närmast till hands att i mål om rattfylleri reservera fängelsestraff på kortare tid än en månad för fall då omständigheterna visserligen inte är i lagens mening mildrande men ändå är sådana att ett avsteg från vanlig praxis framstår som naturligt. Det kan t. ex. gälla fall då blodalkoholhalten endast obetydligt har överstigit 1,5 promille och någon mera påtaglig trafikfara inte har förelegat vid gärningstillfället.

Departementschefen tar också upp frågan hur straffmätningen kan påverkas av den nya regeln om att domstolarna får ta hänsyn till körkortsåterkallelser. Då en körkortsåterkallelse medför hinder eller synnerlig svårighet för gärningsmannen i hans yrkes- eller näringsutövning och då – i ett sådant fall – en samlad bedömning leder till att annan påföljd än fängelse inte anses kunna komma i fråga, bör det enligt departementschefen inte vara uteslutet att sätta fängelsestraffet under en månad.

Frågan om att tillämpa kortare fängelsestraff än en månad för rattfylleri tas upp i motionerna 170 och 176. Motionärerna anser att minsta strafftiden för rattfylleri, i de fall fängelse utdöms, även i fortsättningen skall vara en månad.

I motion 170 erinrar motionärerna inledningsvis om de stora skador som bruket av alkohol i samband med bilkörning orsakar. Enligt motionärerna lämnar departementschefens uttalanden i propositionen ett betydande utrymme för att döma till kortare fängelsestraff än en månad för rattfylleri. Motionärerna anför vidare att det, om förslaget i propositionen genomförs, finns risk bl. a. för en utveckling i riktning mot en allmänt mildare syn på rattfylleriet när det gäller straffmätningen. Motionärerna anser vidare att en sänkning av minimitiden för fängelsestraffet inte kan uppfattas på annat sätt av medborgarna än att regeringen och riksdagen mildrar samhällets hittillsvarande inställning att man måste hålla isär alkoholförtäring och bilkörning.

I motion 176 anförs bl. a. att samhället under senare tid visat en allt

hårdare attityd mot alkoholen. Då kan det inte enligt motionären vara befogat att mildra straffet för ett så grovt brott som att framföra motorfordon efter förtäring av alkohol. Enligt motionären har den nuvarande ordningen att rattfylleri nästan alltid leder till minst en månads fängelse en avskräckande effekt samtidigt som den klart visar samhällets bestämda avvisande av sådana kombinationer som alkohol och trafik.

Utskottet delar departementschefens uppfattning att det inte är tillrådligt att f. n. låta ett fängelsestraff på 14 eller 21 dagar bli standardstraff för rattfylleri. Enligt utskottets mening bör alltså nuvarande praxis när det gäller straffmätningen inte ändras i normalfallen.

Vid ställningstagande till motionsspörsmålet måste emellertid enligt utskottets mening uppmärksammas att rattfylleribrottet innefattar gärningar av mycket varierande straffvärde. Detta talar enligt utskottets mening för att det i särskilda fall bör finnas möjlighet för domstolarna att även i mål om rattfylleri – i de fall där annan påföljd än fängelse inte bör komma i fråga – göra en mera nyanserad straffmätning än f. n. Hänsynen till allmän laglydnad kan visserligen sägas i viss mån tala mot denna bedömning. Samtidigt måste emellertid beaktas att det beträffande de korta fängelsestraffen snarare torde vara straffets art än straffets längd som verkar avskräckande.

Vad som nu har sagts och särskilt den omständigheten att även fängelsestraff på kortare tid än en månad har en avskräckande effekt leder utskottet till uppfattningen att man inte bör avskära domstolarna från möjligheten att tillämpa strafftider understigande en månad även för vissa fall av rattfylleri. Denna möjlighet bör enligt utskottets mening dock kunna utnyttjas enbart när omständigheterna klart är sådana att det inte finns skäl att tillmäta gärningen samma straffvärde som normalt.

Det är knappast möjligt att mera exakt ange när det finns skäl att tillmäta ett rattfylleribrott lägre straffvärde än normalt, utan det måste i varje särskilt fall bli fråga om en bedömning som grundar sig på samtliga omständigheter.

Att blodalkoholhalten bara obetydligt har överstigit 1,5 promille kan inte ensamt vara utslagsgivande. En omständighet som kan vara av betydelse är trafikfaran i det enskilda fallet. Att denna varit, typiskt sett, obetydlig är en omständighet som, tillsammans med andra, kan tala för ett kortare fängelsestraff än annars. En annan omständighet som kan vara av vikt vid bedömningen är orsaken till bilkörningen. Det finns t. ex. skäl att se mildare på en körning som – utan att det är fråga om en nödhandling – sker i ett angeläget syfte än en körning som äger rum utan sådant syfte. Till de omständigheter som kan påverka straffmätningen hör också, såsom departementschefen uttalar, sådana körkortsåterkallelser som medför hinder eller synnerlig svårighet för gärningsmannen i hans yrkes- eller näringsutövning. Men även i sådana fall måste det, liksom i övriga fall, bli fråga om en samlad bedömning av alla omständigheter.

Sammanfattningsvis vill utskottet slå fast att – såsom framgår av det

anförda – möjligheten att döma till kortare fängelsestraff än en månad för rattfylleri skall tillämpas endast i klara undantagsfall.

Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motionerna 170 och 176.

Promillegränserna för trafiknykterhetsbrott

Den som för ett motordrivet fordon eller en spårvagn och därvid är så påverkad av starka drycker att det kan antas att han inte kan föra fordonet eller spårvagnen på ett betryggande sätt gör sig skyldig till rattfylleri. Bevisning i rattfyllerimål kan föras t. ex. genom vittnesuppgifter om förarens körsätt eller uppträdande i övrigt. I allmänhet använder man dock en presumtionsregel, den s. k. promilleregeln. Den innebär att den som har fört ett motordrivet fordon eller en spårvagn efter att ha förtärt starka drycker i en sådan mängd att alkoholkoncentrationen i hans blod under eller efter färden uppgick till 1,5 promille eller däröver skall anses ha varit så påverkad som krävs för ansvar för rattfylleri (4 § 1 mom. trafikbrottslagen).

Om alkoholkoncentrationen uppgått till 0,5 men inte 1,5 promille döms föraren för en gärning som i praxis kallas rattonykterhet (4 § 2 mom. trafikbrottslagen).

I motionerna 295 och 1569 yrkas att promillegränserna för rattfylleri och rattonykterhet skall sänkas till 1,0 resp. 0,3 promille. Motionärerna anför att den senare tidens forskning har visat bl. a. att prestationsförmågan försämras vid redan lägre gränser än 0,5 promille. Enligt motionärerna är de nuvarande promillegränserna för höga.

Utredningen (Ju 1980:05) om alkoholutandningsprov som bevismedel vid trafiknykterhetsbrott, som chefen för justitiedepartementet tillkallade år 1980, kommer bl. a. att överväga frågan om promillegränserna vid trafiknykterhetsbrott.

Med tanke på det utredningsarbete som pågår anser utskottet att någon åtgärd inte är påkallad från riksdagens sida med anledning av motionerna 295 och 1569 och avstyrker därför bifall till dem.

Överlämnande till särskild vård

En påföljd enligt BrB är överlämnande till vård enligt lagen om nykterhetsvård. Om strängare straff än fängelse i sex månader är föreskrivet för brottet får påföljden användas endast om särskilda skäl är till det (31 kap. 2 § BrB).

I motion 421 pekas på att möjligheten att använda påföljden överlämnande till vård enligt lagen om nykterhetsvård för rattfylleri begränsas av att straffet för rattfylleri är fängelse i högst ett år. Motionärerna anser att man får möjlighet till en mera allsidig bedömning av påföljdsfrågan i rattfyllerimål om man sänker straffet för rattfylleri till fängelse sex månader; påföljden

överlämnande till vård enligt lagen om nykterhetsvård skulle då kunna användas utan att särskilda skäl föreligger. Motionen mynnar ut i önskemål om att fängelsestraffkommittén bör utreda frågan.

Genom socialtjänstlagen har lagen om nykterhetsvård upphävts med verkan fr. o. m. den 1 januari 1982 (SFS 1980:620). Socialberedningen har i ett delbetänkande (SOU 1981:7) "LVM Lag om vård av missbrukare i vissa fall" föreslagit en lag som är avsedd att komplettera socialtjänstlagen i de fall missbrukare av bl. a. alkohol inte kan beredas nödvändig vård i frivilliga former.

Beredningen har också föreslagit att en ny påföljd införs i BrB. Den innebär att den dömde lämnas över till vård enligt LVM. En skillnad mot den nuvarande påföljden överlämnande till vård enligt lagen om nykterhetsvård är att den föreslagna nya påföljden skall kunna tillämpas för brott som har fängelse upp till ett år i straffskalan. Motivet för förslaget i den delen är att det ökar möjligheterna att lämna över den som gjort sig skyldig till rattfylleri till vård (SOU 1981:7 s. 63). Socialberedningens förslag är f. n. föremål för remissbehandling.

Genom de överväganden som sålunda pågår får enligt utskottets mening det önskemål som framställts i motion 421 anses vara tillgodosett. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen.

Alkoholinformation

Inom olika delar av samhället pågår insatser för att informera om alkoholens skadeverkningar. Förutom organisationer som direkt arbetar i nykterhetsfrämjande syfte bedriver kommuner och landsting samt andra organisationer, t. ex. fackliga, politiska och religiösa, alkoholinformation med stöd av medel som socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor fördelar. För budgetåret 1981/82 har regeringen föreslagit att nämnden får disponera 9,25 milj. kr. för riksomfattande informationskampanjer m. m. Ett år 1980 tillsatt samordningsorgan för alkoholfrågor (SAMO) har föreslagit informationsinsatser inom skolans område, bland värnpliktiga och inom mödravården och barnhälsovården. Samordningsorganet har också föreslagit insatser för en fördjupad opinionsbildning mot drogkulturen. Regeringen har föreslagit att 7,5 milj. kr. avsätts för dessa ändamål för budgetåret 1981/82. Bland dem som arbetar med alkoholinformation kan också nämnas statens ungdomsråd, som för budgetåret 1981/82 föreslås få 4,1 milj. kr. att fördela. Regeringens förslag innebär sammanfattningsvis att drygt 20 milj. kr. anslås för upplysning och information på alkoholområdet. Riksdagen har godtagit regeringens förslag (prop. 1980/81:100, bil. 8 s. 210, SoU 20, rskr 213).

I motion 889 behandlas en fråga om alkoholinformation. Enligt motionären torde det vara viktigt att de som undergår fängelsestraff för rattfylleri eller rattonykterhet under fängelsevistelsen får ökad kännedom om vikten av att avstå från alkohol i trafiken. Motionären anser därför att strafftiden delvis bör användas till information om alkoholens risker och skadeverkningar så

att den som straffats får insikt om förhållandena och därigenom känner sig mera motiverad att avstå från alkohol i samband med bilkörning efter strafftiden.

Utskottet delar motionärens uppfattning att det är angeläget att de som undergår straff för trafiknykterhetsbrott får ökad kunskap om alkoholens skadeverkningar. Enligt utskottet är det naturligt att de brett upplagda insatser för alkoholinformation som pågår inom samhället även kommer dem som är intagna på kriminalvårdsanstalterna till godo i den utsträckning som det är möjligt och ändamålsenligt. Utskottet utgår från att detta kommer att ske utan någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motion 889.

Fängelsestraff för ungdomar

I BrB finns särskilda bestämmelser om val av påföljd för unga lagöverträdare. De innebär bl. a. följande.

Den som är under 18 år får inte dömas till fängelse med mindre synnerliga skäl är till det. Den som har fyllt 18 men inte 21 år får dömas till fängelse bara när det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande. Fängelse på livstid får inte dömas för brott som någon har begått innan han har fyllt 21 år (26 kap. 4 § BrB).

Bestämmelsen om när fängelse får användas för lagöverträdare som är under 18 år har varit oförändrad sedan BrB tillkom. Under det utredningsarbete som ledde fram till BrB föreslogs att den som var under 18 år inte skulle kunna dömas till fängelse i något fall. I lagstiftningsärendet uttalade departementschefen att det var eftersträvansvärt att söka undvika tidsbestämda frihetsberövanden för denna åldersgrupp. Han ansåg dock inte att han kunde föreslå ett absolut förbud mot användning av fängelse för ungdomar under 18 år. I propositionen föreslogs att den som inte fyllt 18 år skulle kunna dömas till fängelse endast om särskilda skäl förelåg (prop. 1962:10 s. C 87).

Under riksdagsbehandlingen uttalade sig första lagutskottet för en restriktiv tillämpning av möjligheten att döma den som inte fyllt 18 år till fängelse. På utskottets föranstaltan kom därför att i lagtexten uppställas krav på synnerliga skäl (1LU 1962:42 s. 72).

Frågan om användningen av fängelse för ungdomar diskuterades i samband med att ungdomsfängelsepåföljden avskaffades (prop. 1978/79:212, JuU 38, rskr 408). Ungdomsfängelseutredningen, vars förslag låg till grund för reformen, konstaterade att ungdomar under 18 år endast undantagsvis döms till fängelse, sällan i fler fall än tio om året (SOU 1977:83 s. 83). Enligt utredningen borde fängelse tillämpas endast i extrema undantagsfall. Med hänsyn till den restriktivitet domstolarna iakttagit vid tillämpningen av bestämmelsen i fråga saknades enligt utredningen skäl att ändra bestämmelsen (SOU 1977:83 s. 168). Departementschefen förklarade

att han delade denna uppfattning (propositionen s. 63). I samma lagstiftningsärende beslutade riksdagen att ändra reglerna om användningen av fängelse som påföljd för dem som fyllt 18 men inte 21 år. Ändringen innebar att det krävs starkare allmänpreventiva skäl för att tillämpa fängelse när den tilltalade inte fyllt 21 år än annars.

I motion 345 uttalar motionärerna bl. a. att BrB:s system har fungerat så att många ungdomar fått den inställningen att samhället inte har reagerat tillräckligt allvarligt mot brott. Enligt motionärerna finns det anledning för samhället att på ett mera tveklöst sätt än tidigare manifestera sin inställning till brott begångna av ungdomar. En möjlighet skulle enligt motionärerna vara att utnyttja möjligheten att döma till fängelsestraff om 14 dagar.

En utgångspunkt för det kriminalpolitiska reformarbete som f. n. pågår är uppfattningen att fängelsestraffet har övervägande negativa verkningar för dem som straffas och att man därför bör sträva efter att minska användningen av fängelsestraffet. Denna uppfattning ligger till grund för förslaget om en sänkning av minimitiden för fängelsestraffet och avspeglar sig i direktiven till fängelsestraffkommittén och frivårdskommittén.

Som redan tidigare har uttalats ställer sig utskottet bakom denna uppfattning, en uppfattning som enligt utskottets mening gör sig särskilt gällande när det gäller ungdomar. Utskottet anser därför att det inte finns skäl att frångå den av riksdagen och regeringen tidigare uttalade meningen i frågan om användningen av fängelsestraffet för dem som inte fyllt 18 år, och utskottet avstyrker bifall till motion 345.

Övrigt

Riksdagen har den 1 april 1981 antagit en lag om ändring i BrB genom vilken interneringspåföljden avskaffades. I samma ärende beslutades också en ändring i 26 kap. 1 § BrB. Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 1981. Riksdagens beslut den 1 april måste beaktas i förevarande sammanhang, i vilket ändring av samma lagrum med ikraftträdande vid samma tidpunkt är aktuell. Utskottet föreslår att så sker på sätt som framgår av utskottets hemställan.

I övrigt föranleder propositionen eller motionerna inte något uttalande från utskottets sida.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen *dels* avslår det genom proposition 1980/81:44 framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser 26 kap. 1 §, *dels* antar följande förslag till

Lag om ändring i lagen (1981:000) om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 26 kap. 1 § brottsbalken, i den lydelse paragrafen har erhållit genom lagen (1981:000) om ändring i nämnda balk, skall ha nedan angivna lydelse.

26 kap.

1 §

Lydelse enligt riksdagens beslut den 1 april 1981[1]	*Föreslagen lydelse*
Fängelse ådöms enligt vad för brottet är stadgat på viss tid eller på livstid. Fängelse på viss tid får ej överstiga tio år, om inte annat följer av 2 eller 3 §, och ej understiga *en månad*. Vid ådömande enligt 28 kap. 3 § av fängelse i förening med skyddstillsyn gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad i nämnda lagrum stadgas.	Fängelse ådöms enligt vad för brottet är stadgat på viss tid eller på livstid. Fängelse på viss tid får ej överstiga tio år, om inte annat följer av 2 eller 3 §, och ej understiga *fjorton dagar*. Vid ådömande enligt 28 kap. 3 § av fängelse i förening med skyddstillsyn gäller i fråga om tiden för fängelsestraffet vad i nämnda lagrum stadgas.

Om fängelse såsom förvandlingsstraff för böter är särskilt stadgat.

2. att riksdagen *dels* antar 28 kap. 3 § och ikraftträdandebestämmelsen i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken, *dels* antar ingressen i lagförslaget med den ändring som är betingad av utskottets hemställan under moment 1,
3. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m.,
4. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
5. beträffande *påföljden för rattfylleri*
   att riksdagen avslår motionerna 1980/81:170 och 1980/81:176,
6. beträffande *promillegränserna vid trafiknykterhetsbrott*
   att riksdagen avslår motionerna 1980/81:295 och 1980/81:1569,
7. beträffande *sänkning av maximistraffet för rattfylleri*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:421,

[1] Prop. 1980/81:76, JuU 25, rskr 211.

8. beträffande *alkoholinformation för intagna i kriminalvårdsanstalt*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:889,
9. beträffande *fängelse för ungdomar*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:345.

Stockholm den 7 april 1981

På justitieutskottets vägnar
BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Lilly Bergander (s), Gunilla André (c), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp) och Sven Munke (m).